ԳՐԱԿԱՆ—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԳՈՒԼԻՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ.

(Շարունակութիւն)

Թ. 16.

Աւետարան (*Թղթ. բոլ. թւկ. գրչ. ՉՀԶ*)

124ա *Ք ս ա ծ ի քո միւսանգամ գալստեանդ ողորմեա քահանայիցն հայրապետի և կարապետի:*

258բ *Փառք հաւրն էականի. որդոյն միածնի և ազատիչ ս բ հոգոյն, որ ետ կարողութ ի մեղուցեալ և տկար ոգոյս հասանել ի վերջ քառավտակ աղբերս յարբուցումն ամենայն հաւատացելոց և ի լուսաւորութ ի մանկանց առագաստի: այլ և գրեցաւ յամի: չհզ. թուականութե ս հայոց: ի հայրապետութե նն տն զաքարիայի ձեռամբ մեղուցեալ և անարհեստ գրչի ածատուր երեցու ի խնդրոյ սրբասնունդ և պատուական քահանայիցն հայրապետի և կարապետի: զոր տր ա ծ երկայնակեաց արասցէ զնոսա և զհոգի ծնողաց ն ց հանգուսցէ ի փառաւորեալ գալստեանն իւրոյ. Ո՛վ ս բ մանկունք եկեղեցոյ յորժամ հանդիպիք ս բ աւետարանիս յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զվարդապետսն իմ զպաւղոս և զաստուածատուր և զսարկաւագ կիրակոսն. և զհայրն իմ զյովաննէս. և զմայրն իմ զտիկին մայր և զքոյր մաւր իմոյ զտիկներես: Եւ զեղբայրսն իմ զտիրատուր, զկարապետ, զմեծատուր, զհայրապետ. զմովսէս: Եւ զքոյրն իմ զոսկի: Եւ զիս զբազմամեղս զա ծատուր:*

Արդ և յերեսանկեալ աղաչեմ զձեզ ով ս բ քահանայք և ժողովուրդք. ի ժամ սոսկալի պատարագին յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր: Զգրիգոր քահանայն և զաւրթ քահայնայն, և զծնաւղս նորին. և զամենայն արեան մերձաւորսն զկենդանիքն և զհանգուցեալքն ի ք ս: Ընդ նոսին և զատար մկրտիչն. և որդիքն իւր: Զաբդուլմսեխն և շաքար բէկն և զկարապետն: և զմսեխի որդիքն: զէզդան բախշն և զմուրատ բախշն: Այլ և հանգուցեալքն ի ք ս: Զխալիֆայն

և զխուզարարսն· զհատարարսն· և զյովսէփն: Յիշեցէք և լի բերանով ա ծ ողորմի ասացէք· և ա ծ ձեզ ողորմեսցի ամէն:

Դարձեալ կրկին աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի ս ք յաղօթս ձեր զա ծառայս զպանդուխտս· Զատուր մկրտիչն և զեղբարքն նորին զախին և զամիրբէկն: զկենակիցն իւր զուլալուն խաթուն: Այլ և աղաչեմ զձեզ յիշման արժանի արարէք զպարոն աբդուլմսեխն և կենակիցն զշամշախաթունն: Եւ զորդին նորին-զեգզանդարախշն· և զմուրատ բախշն: զխալիմ խաթունն· և զշախփաշէն: Զխոսնդ մէլքն և զխաթունմէլքն: և լի բերանով ած ողորմի ասացէք: և ա ծ ձեզ ողորմեսցի ամէն: Դարձեալ զամենեսեան յիշման արժանի արարէք զաբլմսեխն զաւակին ամհասարակ զմեծ և զփոքր· ընդ նոսին զղանիմ խաթունն յիշեցէք և լի բերանով ա ծ ողորմի ասացէք և ա ծ ձեզ ողորմեսցի ամէն: Այլ և յիշեցէք կրկին անգամ զառաջ յիշեցեալն զխոջայ և զղան բախշն և զկենակիցն զխայիմ խաթունն: զխոջայ մուրատ բախշն և զամուսինն զշախփաշէն· և զորդին զխոջայ զաղէն զար ա ր ա ծ զինքն անսասան պահէ ամէն:

Այլ և յիշեցէք ի ք ս զբընթուշ խաթունն և լի բերանով ա ծ ողորմի ասացէք և ա ծ ձեզ ողորմեսցի ամէն:

261ա *Դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ զամենեսեան ով հարք և եղբարք յիշման արժանի արարէք զխոջայ մուրատբախշն և զորդիքն զմկրտիչն, զախիջանն, զխաթունջանն· զսալիջանն, զջանփաշէն, զաբդլմսհն: Այլ և զեզզան բախշի զաւակն· զա ծառայս որ կզն, զյուսէփն· զկարապետն· զասլմէլէքն· զմըրմէլէքն· որք ամենեքեան տարաժամ մահուամբ փոխեցան առ ք ս· և սուգ անմխիթար թողին ծնողաց իւրեանց: Աղաչեմ զամենեսեան յիշեցէք ի ք ս· բոլոր սրտիւ և լի բերանով ա ծ ողորմի ասացէք և ինքն որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ յիշողացդ և յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեսցի ամէն:*

259ա *Փառք ամենասուրբ երրորդութեն հաւր և որդո և ս ք:: Ես տր Սիմաւոն· գծեցի· ս ք ա՞նս· ի հալեալ ընչից իմոց, Յիշատակ ինձ· և ծնողաց իմոց, և կողակցին իմ, Յուստիկայ, և որդոց իմոց· Շմաւոն ք հ նին և զատապետին· և զառերացն· խանտին· և խաթունին· և թոռներաց· սողոմոնին· զաւթին· Զալալին և Հաբոնեբացն· համանդուլին· մարխանին· և դբատերն զաւզալին· շահպէկին· և յամ յ րն մերձաւորց կենդանեաց և ննջեցելոց· յիշեցէք· ի ք ս· ա ծ զձեզ յիշէ ամէն:*

259բ 1·) *Ես միրզադիւանլի: Հայրն իմ մկրտէչ: Եւ մայրն իմ: շահպանեայ: Եւ որդոց մերոց: Բահանան: Աղաղար*

յերկցս: Եւ մեծ որդին մեր տաւուլթին: Եւ Ջաւրապին: Եւ
մէհրապին: Մուքին: Սէմգուլին: Ղուզումին: Ալեքսանոսին
ամէն առհասարակաց ամէն ամէն: Ոար ամէն տր ա ծ: Ով
կարդալով կամ աւրինակելով յի բերան ա ծ ողորմայ տաս-
գէք: շմոն քահանին: Մուլքին: Մկրտիչին:

2·) միրինճանին· Նարգիսին· և կողակկիցն· ազայմինայ-
վարին· Նասրին: միրայճանին· շարաքին· մաւրն· գէկային·
շայմաջութին· բէկարին· և հանգուցեալ· եղբաւրն· Թահա-
րին: միրինճանին: մեծ պապին· Նահայպետին: և կողակկցն·
ճաճին· և իւր դուստրին· մէհէպութանին: ամիրճանին: բէկի
սութանին: պապն· միրինճանին: մեծին և· զէպինճանհանին:
ճաճին· լուլայփարին:

260ը Եա· տ՞ր· պատէս արեղս առեցի· յայս աւետա-
րանս· ա: Թուման Թավրիզեցոյ: ենի· Թ վ· Ո· Խ: իմ եղբարն
տր մարկոս· իա· մին եղբարն· տր մաթոս· իմ· աղբուր·
տղայքն· ալէքսանոս· սիրել· ղազարն: ինչ մարդ կարդայ: ա:
բէրան ա ծ ողորմի այօի: ի հար մեր:

Թ. 17.

Ա ւ ե տ ա ր ա ն.

Թղթ· բլրգ· Թւկ· գրչթ· ՉԽԶ (=746, 1297). տեղի
գրչթ· Գոդիս գիւղ (մերձ ի Կարս)· գրիչ՝ Յակոբ.

Յիշատակարանք

1ա «· · · · · Նայն · · · ք ի, և ունկնդիրք աւրինացն
և վարդապետաց հրամանաց: Պատուելի հայրս այս աւրէ-
լուաս, և կենակիցս իւր, Խեր Խաթունս, զատացան զսէ
աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրեանց, յիշատակ իւրեանց
և ծնողաց իւրեանց, կենդանեաց և հանգուցելոց: և վ՞ս յեր-
կար կենդանութեան վարդափիթոյթ զաւակաց իւրեանց, ոտե-
փաննոսին, և շնորհալիկնայ զորոյ տր ած պահեսցէ զսոսա
անվրդով, երկու կենօք և երկու աշխարհաւք: և տացէ սոցա
զսիրտ որ, և զհոգի ուղիղ, և յաւելցուսցէ ի սոսայ, զ ածա-
յին երկիւղն աւրքատաւրէ, և աւրհնեսցէ զսոսայ այն աւրհ-
նութեամբն որ ոչ անցանէ: Արդ պատուական այրս այս, աւ-
րէլուաս, լաղ եղեալ ածային հրամանացն, որ ասէ: Երանի որ
ունիցի զաւակ ի սիոն և ընդանեակ իցէ Նորա յերուսաղէմ·

արդ ա ծառէք այրս այս ապրելուս, և խեղխաթունս, սաս-ցան զսա զանձ անպակաս յերկինս, ուր ոչ ցեց, և ոչ ուտիճ ապականեն, և ոչ գողք ական հատանեն և գողանան։ Արդ-սա է զաւակ սոցայ անըքակ։ և գիր կենդանի անջինջ և յի-շատակ անպակաս և անհատ յայսմհետէ մինչև յաւիտեան։ և Քրի թագաւորին փառք յաւիտեանս»։

2ա *«Յիշատակ է ՝որ ուե՛տրս ցաղնեցի, միրզի որդի ամիրին և եղբօրն. սրաքինանին. և ծնողացն. միրզուն և սի-բիքին։ և իւր կողակցուն. երինայրին, և որդոցն, ոհանին, և առաքելին։ Առ ի հայալ յընչից իւրոց եատւ յիշա՛տակ կեն-դանեաց, և ննջեցելոց նիկազօսին։»*

48բ *«Վա՜յ մեղապարտ ծառայիս, թէ զինչ տաց ՝Տն։»*

55ա *։լ ռ ո կ ս։ ով կարդա զպեր է։»*

79։ *«Քս ած բարէխաւսութեամբ ՝որ մաւր քո, և որ մաւր քո, և ՝որ աւետարանչիդ քո մաթէոսի, և սիրելի վր-կաիդ քո յովաննու։ գթայ ի. ստացող ս ր աւետարանիս։ ի խուժլու բէկն և ի սիրելի եղբայրնորա ի թիրքիշն, և փըր-կեա զնոսա ի յաւիտենական հրոյն։ Ընդ նմին և անպիտան գրչին ողորմիր ք՛ս։»*

101ա (ստորոտում) *«յայդմ վայրի եթէ սղալ գտանիցես ինձ մի մեղադրել զի ուրինակն, այդպէս էր։»*

102բ *«Յիշեա ք՛ս ա՛ծ զմեղուցեալ ծառայս քո։ զակոբ։»*

118ա *«Ա՛ծ գիւր կանանչն» թիրքիշին տայ։*

126բ *Ք՛ս ա՛ծ բարէխաւսութբ ս ր մաւր քո, և Յովհա-ննու սիրելոյ քո, և սրբո աւետարանչիդ քո մարկոսի։ գթայ ի ստացող ս ր աւետարանիս։ ի թիրքիշն, և ի հայրապատ եղ-բայր նորա ի խուժլու բէն, և ի հազարբէկն, և ի ծնողս նոցայ, ի մխիթար, և ի թանկպղիզն։ և ի քոյրս նոցա ի սխթանգն, և ի թանզոցն։ Եւ ի պատուական ամուսին նոցայ։ ի խա-թունն, և ի զազփիէն։ և ի տունս նոցայ և ի յանպիտան գրիչն յակոբ։ և փրկեայ ի չարեց. և յորոգայթից։»*

139ա (Ստորոտում) *«ով լու և ճանճ զուք էք արքանեկ սատանայի։»*

203ա *«Ք՛ս Ա՛ծ քո ս՛ր տնաւրէնութե՛րդ և չարչարա-նացդ բարէխաւսութ՛բ. թողութ՛ ի շնորհեա յանցանաց խուժ-լու բէկին։ և թիրքիշին. և հազարբէկին, և փրկեա՛ յաններելի տանջանացն. և արժանի արա քոին ս ր արքայութե՛դ։ Ամե-նառատդ ՝ած գթա՛յ ի մեղաւք մեռեալ գրիչս յակոբ. և ի ծնողս իմ և յամենայն երախտաւորս մեր։ և ի յարհնու-թե՛ն արժանին ի հոգևոր հայրն մեր ի խոձաղեզն, և ի տունս նորայ, և ի փարզան քահանա որ և սպաւորեաց մեզ։ Կոր-*

ցեալ ք՞ս ա ծ զվերագրեալքս, ի սատանայէ, և զընթեր- ցողքս ամէն:

203բ «Գթայ ք ս ի մեղաւորս. յակոբ:»

259բ «Փառք եղակի անեղի եռաձնեալի ապենայի և մշտապայծառ ս բ երրորդութեան յամենայն արարածոց, և ի բնաւից եղականաց. ամէն: որ ետ կարողութի ի ավարտա- ցել զգոյս հասանել յաւարտ այսմ ա ծային տառիս: Ոչ բստ իմոյ արժանեացս. այլ բստ իւրում նախախնամութե՛ն: անար- ժամեծար՞ն ա՞ծ. լոյսն աշխարհի: որ ընտրեց յաշխարհէ. ա- ռաքեալս ի ձկնորսաց. և աւետարանիչս ի մաքսաւորաց: Կո- չեաց զմեղաւոր մեռել ծառայս իւր աւետարանագիր լինել, որ է աւրհնեալ յաւիտենս: Յամի եւթնհարիւրերորդի քա- ռասներորդի վեցերորդի: թվականիս հայոց: գրեցաւ ա ծա- խաւս մատեանս. ձեռամբ խաբեբայի ումեմն, և փծուն գրչի յակոբ կոչեցելոյ: Ի վանանդեն գաւառիս, ի գեւղս որ գողիս կոչիւր: մերձ ի մայրաքաղաքն Կարս:

Արք եղբարք բարինհաճոյք և ա ծասէրք. անուն կոչեցել խութլու բէկ, և թիւքիչ: փափաքող եղեն այսմ ա ծայի տառիս. և բազում յաւժարութեամբ ետուն գրել զայս ի յիշատակ իւրեանց, և ծնողաց իւրեանց և համաւրէն ազգա- կանաց: Արդ աղաչեմ զամէնեսեան, որք ընթեռնուք, կամ գաղափարէք: ասասջիք լի բերանով, թէ ք՞ս ա ծ, քո ս՞ք մաւրդ բարէխաւսութ ք, և ս՞ք աւետարանչիդ և սիրելի վկայիդ յոհաննէսի: և այլ ամենայն սրբոց բարէխաւսու- թ ք: երկնաւորացդ և երկրաւորացս, թողութ՞ ի շնորհեա յանցանաց խութլու բէկին և թիւքիչին, և այսմ ա՞ ծային մա- տենագրողս ջնջեա՛ զձեռագիր յանցանաց նոցա, և փրկեա յաններելի տանջանացն, յանքուն որդանց, ի սատակիչ սատա- նամանեց. Եւ արժանի արա քոին ս ք արքայութ՞ եդ. ընդ սրբս քո դասեա՛ զնոսա և ընդ արդարսն պսակեայ, ք՞ս ա՞ծ: Ընդ նմին և ի ծնողս նոցա, ի մխիթար և ի թանկաղիզն և ի յարեւտիկին: և ի քոյրս նոցա, և ի յամուսինս նոցա: և ի պա- տանեկին ի գրդոր: և տուր զքո արքայութ իդ. ամէնեցուն: ամէն:

261ա (Սոյն և 1ա յիշատակարանները միևնոյն գրչի գրած են.) «. . . . . րէ լուսի, և զամուսնոյն իւր անուանի, զոր խեր խաթուն անուն կոչի. զոր են սիրող քահանայի և պատուող սրբոց ու այլի: ստացան զաւակս այս անուանի. զաւետարանս հրաշալի: յիշատակ յայսմ աշխարհի, և հան- դերձեալն յաւիտենի. Արդ ով զենողք, անմահ զառի, և հաշտարարք անառակի յորժամ ընթառյք հոգով ի լի, և աւգ-

տեսցէք բան մի քանի, յիշեցէք զստացող այսմ մատենի, զապրէլուսս որ է բարի, և զկենակիցն գովելի. զխեր խաթունն ցանկալի, և զաւակն սիրելի զստեփաննոս զարմն բարի. դշնոփոր տիկինն պատուելի: զոր տ ր ա̃ ծ ի զի պահող լինի սոցայ յերկրի. աջ անեղին իւրեանց հովանի, և պահապան ի յատենի: ստացան զսա գանձ անթերի, ի հալալ արդեանց իւրեանց բարի, և զաւակ յաւիտենի: ի յայն ահեղ հրապարակի, փրկող լինի հրոյն գեհենի: խառնէ ի դասս յաջակողմի. հանգչին ի գոգն աբրահամի: և ք ի թ դի փառք և պատիւ յ̃աւ:

Արդ որք ընթեռնոյք զս̃ր աւետարանս յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զստացող սորայ զապրէլուսն և զխեր խաթունն, և զաւակն զստեփաննոսն, դշնոփոր տիկինն և զիւրան ամենայն: և ք ր ս ա̃ ծ յիշողացդ և յիշելոցդ առհասարակ ողորմեսցի: ամէն և յամենայն ժամ:

Արդ աղաչեմ զձեզ ս ր հարք և եղբարք յորժամ ընթեռնոյք զս̃ր աւետարանս, և կամ գաղափար առնոյք, յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր, զստացող ս ր աւետարանիս, զապրէլուսն, և զկենակիցն իւր, զխեր խաթունն, և զաւակն իւրեանց, զստեփաննոսն, և դշնոփար տիկինն, և զծնողսն իւրեանց, զսարգիսն և զայկիզ տիկինն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորս իւրեանց զկենդանիսն, և զննջեցեալսն: և ք̃ ր ս ա ծ որ առատն է ի տուրս բարեաց յիշողացդ և յիշելոցն առհասարակ ողորմեսցի ամեն և յամենայն ժամ:

Արդ յուր և ընձայլ ս ր և կենսաբեր աւետարանս: աղաչեմ զձեզ վ ս սիրոյն ք ի. ի յամենայն ամի ծնընդեանն ք̃ ի, ասացէք զողորմեալն ս ղմն, երանի ում թողութ̃ ի եղև մեղաց և զե ս ողջի ա յ: և յամ ամի մի աւր պատարագ առնեն, և զվերապգրեալսն յանուանէ յիշեն ի ք ս առաջի զենլոյն ք ի: և ա ծ զյիշողսդ յիշէ ի յիւր միւս անգամ գալստեանն յորժամ բանք սպառին և գործք թագաւորեն: Արդ ի թ վ չզգ: ի յամեանս Մարերի: ը: գրեցաւ յիշատակարանս այս:»

(շարունակելի) **Մես. վարդ. Մախուդեան.**